

Avantura u prirodi

Wilma Schepers i Ine Van Liempd

U društvu u kojem je priroda sve manje dostupna djeci, uloga vrtića je sve značajnija. Zbog toga prirodu i okoliš treba vratiti u dječje živote - prije svega na organiziran način - omogućavajući djeci trajni pristup vanjskom prostoru.

Ljudi već odavno ne žive kao životinje koje u prirodi tragaju za hranom, krovom nad glavom i skloništem od opasnosti, zvijeri i vremenskih nepogoda.

Ljudi su se razvili u inteligentna stvorenja i naučili iskoristiti prirodu. Skloništa su pretvorili u kolibe i kuće, a skupljanje plodova i lov zamijenili poljoprivredom. Kako su ljudi društvena bića, potražili su sigurnost u društvu drugih ljudi. Tako su i nastala sela, naselja i gradovi.

S vremenom smo se sve više udaljavali od prirode. Danas je oko nas tek kontrolirana priroda: vrtovi, parkovi, plaže za rekreaciju, obradiva polja, uređene šumske i planinske staze, ljepota prirode koju gledamo u prolazu kroz stakla naših automobila. Govoreći jezikom kulture, naši su stavovi i osjećaji naspram prirode podvojeni. Divimo se prirodi i prikazujemo je na romantičan način, a istovremeno je želimo držati podalje od sebe. Hladnoća i vrućina, kiša, snijeg i vjetar, korov, muhe i komarci... Branimo se i štitimo od tih 'gadosti' prirode, od pijeska i mulja, truleži biljaka, uginulih životinja i crijevnih izlučevina.

Ako možemo, izbjeći ćemo bilo koju prirodnu opasnost ili nepogodu. U strahu od ugriza krpelja, više ne šetamo šumom, a kišu izbjegavamo da ne zablavimo cipele. S vremena na vrijeme, prirodne katastrofe iznenade: poplave, potresi, vulkanski pepeo. Sve nas to plaši. Podižemo nasipe i brane,

da zapriječimo prirodu koju ne možemo kontrolirati.

Mi, moderni ljudi Zapada, uživamo u prednostima *poboljšanja* prirode. Imamo hranu i krov nad glavom, zgrade i bolnice da nas zaštite od bolesti. Stekli smo tako puno, ali također - mnogo i izgubili. Vjerojatno je naš glavni gubitak u tome da smo, bez svojih modernih pomagala, izgubljeni u prirodi i više se ne osjećamo sigurnima. Što se više mi, odrasli, udaljavamo od 'prirode', to ćemo sve manje poticati vlastitu djecu da se s prirodom upoznaju. To je logična posljedica našeg načina života. Stoga je danas jako malo roditelja koji djecu uče razlikovati drveće, biljke i životinje. Djeca više ne uče u igri prelaziti riječne brzace. To je opasno, a kao odraslima, takve im vještine neće biti potrebne u životu. Doista, kad jednom odrastu, neće morati ići čamcem uzvodno u potrazi za ribom. Ovo su tek primjeri i nevažno je uče li djeca ove vještine. Djecu učimo drukčijim prioritetima u njihovom budućem životu odraslih. Ipak, ovo su posljedice. Ovaj se broj časopisa *Djeca u Europi* bavi tim posljedicama, te pokazuje kako je nedostatke moguće nadoknaditi drukčijim odgojem i obrazovanjem (male) djece: igranjem na otvorenom, uz elemente avanture ili u slobodnoj prirodi.

Djeca uče od prirode

Svijet u kojem djeca žive, prethodno su uredili odrasli. Uz pomoć odraslih, djeca se upoznaju s uređenim

okolišem, kako bi opstala u budućem svijetu. Za svako je dijete učenje o svijetu, pa i današnjem, modernom svijetu, istovremeno i igra i izazov. Ali, to buduće otkrivanje svijeta ima ograničenja: predmet otkrivanja su odrasli već unaprijed definirali. Mala je mogućnost istinskih iznenađenja, a dječja sloboda da nešto otkriju kroz igru, već je limitirana. Koliko god se svijet koji djeca trebaju otkrivati čini kaotičnim i složenim, odrasli su ga već definirali i ograničili.

Postoji razlika između učenja u prirodi i učenja od nje. Priroda je čudljiva i nepredvidiva, svaki dan drukčija. I u prirodi će djeca istraživati svijet uz pomoć odraslih. Učenje metodom pokušaja i pogreške uistinu je škakljivo. Priroda će djeci, kao bonus, omogućiti uvid u svoj skriveni sklad, koji djeca otkrivaju usput. Izrečeno današnjim jezikom: priroda nije digitalna, kao mnoge naše moderne strukture, već analogna. Uzroci i posljedice nisu uvijek jasni niti očigledni, već su u prirodi primjerenije i jasnije mogućnosti, slučajnosti i koincidencije.

Naravno, ovako izraženi kontrasti nisu u stvarnosti tako oštro suprotstavljeni. No, usmjerenost na ove kontraste senzibilizira nas na to što priroda pruža djeci, a što sami često zaboravljamo. Srećom, još uvijek imamo dovoljno 'prirode' u našim modernim gradskim životima, pa i gradskoj djeci možemo omogućiti 'prirodni' okoliš za igru:

solidna igrališta na otvorenom, na kojima će djeca samostalno otkrivati 'prirodu', koristeći i vlastitu maštu.

U ovom broju *Djeca u Europi* ovom se temom bavi više autora. Frederika Mårtensson piše o istraživanju, koje potvrđuje kako je dječja igra raznovrsnija na otvorenom, prirodnom i neuređenom prostoru. Slobodna i nenametnuta igra uči djecu upoznavanju njih samih, a raste dječja kreativnost i povezanost s drugom djecom.

Rimski vrtić De Mameli pokazuje kako vrtićki prostor za igru može izaći iz okvira ustanove uz pomoć roditelja, stanara u susjedstvu vrtića i okolnih trgovina: odgajateljice redovito idu s djecom u obilazak četvrti i tako proširuju dječji teritorij. To djeci pruža nova znanja i iskustva.

Ili, kako je to lijepo izrekla Carme Cols u svom članku o vrtiću u mjestu Cornellà de Llobregat: 'Svaki prijedlog, aktivnost ili šetnja oko vrtića dobar su razlog za novo upoznavanje s okruženjem u kojem djeca žive.'

U Danskoj se gradska područja šire na drastičniji način izvan vrtićkih granica. Claus Jensen nam opisuje kako se kompletni vrtići sele izvan gradova: djecu u prirodu odvoze autobusima. Neki vrtići imaju samo obične kolibe za sklonište u slučaju ružnog vremena.

Djeca se dobro osjećaju u prirodi

Ljudi su predodređeni za život u prirodi. Naš je probavni sustav stvoren za probavu voća, bobica i koštunjavih plodova, a i fiziološki smo opremljeni za branje i skupljanje hrane. Opstanak i rast osigurava nam ponavljanje napora i rada, iza kojeg slijedi odmor, te ravnomjernost umnih i tjelesnih napora. Ipak, naš moderni način života u neskladu je s tjelesnim potrebama, pa je cijena toga dobro poznata: bolujemo od civilizacijskih bolesti, a što je još tužnije, od toga boluje sve mlađa populacija. Naša djeca često imaju prekomjernu težinu, ali kad su preživahna - brzo im 'prišijemo' dijagnozu poremećaja pažnje i hiperaktivnosti.

Ipak, mi smo odgovorni za djecu i moramo biti svjesni što je za njihovu dobrobit potrebno. Igra na otvorenom pruža djeci priliku da odrastaju bolje usklađeni s vlastitim tjelesnim potrebama. U igri na otvorenom, na ljuljačkama, u trčanju, natjecanjima s loptom i igrama gdje se koristi tjelesna snaga, djeca se rješavaju viška energije, upoznaju vlastito tijelo, nauče što

je napor i odmor, te kako je dobro odmarati na travi.

Više istraživačkih studija dokazuju kako igranje na otvorenom i u slobodnoj prirodi djeci pruža osjećaj uravnoteženosti i tjelesnog zdravlja. Jedna je studija uspoređivala dvije grupe djece: jedna se grupa igrala na otvorenom svaki dan, barem 2 sata, na 'klasičnom' vrtićkom dvorištu s penjalicama, pješčanikom i s definiranim prostorima za igru; druga je grupa više boravila na otvorenom i igrala se u prirodi okružena stablima, stijenama, grubim terenom i, umjesto penjalica, s užadi za penjanje. U ovoj su grupi djeca ne samo rjeđe pobolijevala, već su imala bolju koncentraciju i bolje motoričke vještine.

Spol djeteta utječe na način igre na otvorenom, pokazuje Erasma Zotou pričom iz Grčke. Tu činjenicu treba uzeti u obzir kad se dizajnira dječje igralište na otvorenom.

Dagfinn Krog se u svom članku zalaže za kombinaciju mjera za poticaj češćem igranju djece na otvorenom: ne samo različitim prostorima za igru na otvorenom, već i poticanju djece da u vrtić ili školu idu pješice ili biciklom, te poticanju roditelje da djecu češće vode u prirodu.

Biserka Šikić i Bosiljka Devernay iz Hrvatske u svom članku preporučuju i savjetuju kako organizirati višednevni boravak u prirodi s cijelom grupom vrtićke djece, tijekom kojega djeca imaju priliku istraživati, proučavati i živjeti s prirodom iz dana u dan.

Priroda djeci pruža osjećaj samopouzdanja

Priroda nije tek idilična. Tu je i stvarna i velika opasnost. S opasnošću dolazi strah; on nas potiče da se zaštitimo. Treba naučiti nositi se sa strahom. Nije svaki strah izvan naše moći kontrole. Opasnost od pada sa stabla spriječit ćemo ako naučimo kako se penjati; nećemo se utopiti ako naučimo plivati. Djeci su odrasli potrebni i važni da pomognu prepoznati i kontrolirati opasnosti. U pravilu će svaka odrasla osoba dijete štiti i držati podalje od opasnosti koju je nemoguće kontrolirati. Kad se radi o opasnostima koje se *moгу* kontrolirati, onda ćemo djecu poučiti kako se ponašati kod takvih opasnosti. Promet na ulici dobar je primjer: bebū nećete ostaviti samu na ulici; predškolskom djetetu dovolit ćete igru vani samo ako obeća da će ostati na pločniku; dijete predškolske dobi se uči kako prelaziti cestu gledajući lijevo, pa desno. Ovako bi trebalo i ovako jest, s

obzirom na to da odrasli znaju opasnosti prometa na ulicama; znaju kako se ponašati i kako djecu korak po korak poučiti istome.

Ali što ako odrasli uviđaju moguću opasnost, ali sami je nisu naučili kontrolirati? Djecu će držati podalje od opasnosti, ali ih neće poučiti kako se s opasnošću nositi. Kad se radi o slobodnoj dječjoj igri, ovakve su situacije sve češće. Na odrasle, koji odgajaju i obrazuju djecu, utječe vlastita neupućenost, uz istovremenu brigu oko dječje igre na otvorenom. Sama djeca, posebno mlađa, obožavaju igru na otvorenom. Uistinu je vani mnogo više toga za otkriti i probati, nego u zatvorenom prostoru. Vani se možete prepustiti mašti, koristiti razne prirodne materijale (štapove, lišće, pijesak, vodu), slobodno vikati i galamiti, figurativno i doslovce, vani je mnogo više prostora za sve. Stoga treba odraslima, a ne djeci, pomoći da svladaju vlastitu zabrinutost i strahove. Ovo zahtijeva hitno rješavanje, s obzirom da riječ 'sigurnost' zauzima ključno mjesto u mislima mnogih odraslih, zakonodavaca i političara, a priroda se doživljava kao romantično, ali nesigurno mjesto za djecu. Šteta, jer djeca ne samo da mnogo nauče kroz igru u otvorenoj i slobodnoj prirodi, već se tamo i bolje osjećaju; u prirodi nauče prepoznati i kontrolirati opasnosti; stoga igra u prirodi djeci daje priliku da razviju vlastito samopouzdanje.

U ovom broju *Djeca u Europi*, dva autora - Roger Prott i Tim Gill - pišu o problemu koji se često pokušavao razriješiti i o kojem se često pisalo - sigurnosti djece. Kad je težište na sigurnosti djece, to dovodi do ograničenja njihovog slobodnog razvoja, tvrdi Prott, a to je i suprotno njemačkom Ustavu, koji kao najvažnije ciljeve navodi učenje i obrazovanje. Oba autora, Gill i Prott, zagovaraju slobodnije prostore za igru, koji potiču i predstavljaju izazov, te samim tim i sadrže određene rizike. Autori nude rješenja i odgovore, kako stvoriti takvo okruženje za dječju igru, uz dobro izbalansiran pristup i bez ozbiljnih opasnosti.

Wilma Schepers je glavna urednica nizozemskog časopisa BBMP za ravnatelje, predstavnike prosvjetne politike i pedagoške djelatnike predškolskih ustanova.
wschepers@bbmp.nl

Ine van Liempd je suvlasnica nizozemske tvrtke AKTA za ekološko istraživanje, razvoj i savjetovanje; radi kao eko-psihologinja i specijalizirana je za utjecaj fizičkog okoliša na dječje ponašanje.
inevanliempd@akta.nl